

POLEMIKA

Matevž Kos

Odgovor Alešu Debeljaku

V januarski *Literaturi* (št. 55) je Aleš Debeljak priobčil spis *Revizija revizorja*. Gre za polemičen odgovor na moje besedilo *Organ za kulturo*, ki je izšlo v rubriki Revizor v 53. številki *Literature*. Debeljak je ob branju očitno ugotovil, da moje pisanje pomeni zlonameren napad na njegovo intelektualno integriteto, kakor mu jo zagotavlja avtorstvo spisa *Konec slovenstva? Ne, hvala*, sicer spremne besede k nedavnemu ponatisu *Kulturnega problema slovenstva* Josipa Vidmarja.

Najprej bi rad opozoril na izhodiščni nesporazum, ki je botroval neuspelemu srečanju med Debeljakom-bralcem in *Organom za kulturo*-mojim besedilom. Glavni junak mojega pisanja je namreč Josip Vidmar, njegov *Kulturni problem slovenstva*, nikakor pa ne Aleš Debeljak oziroma njegova spremna beseda k Vidmarju – omenil sem jo samo enkrat, pa še to mimogrede in ne na ravno odločilnem mestu (ob novodobnih subjektih, imenovanih "mobitel poslovneži"). Debeljakovo željo, da bi postal glavni junak mojega spisa, zato lahko – z naklonjenostjo, seveda – za zdaj vzamem le na znanje. In jo morda skušam izpolniti ob kakšni drugi priložnosti.

Kljub temu je moja dolžnost (spodobi se, pa tudi pravično je), da z odgovorom na Debeljakovo pisanje upravičim nenadejano pozornost, ki sem je bil deležen. Toliko bolj, ker je Debeljakova polemika skorajda še enkrat daljša od mojega "revizorja", s katerim se sicer spopada.

Revizija revizorja daje na prvi pogled vtis korektnosti in natančnosti, saj v njej mrgoli citatov. To mi je še kar všeč, ne navdušuje

me pa, da Debeljak skorajda izključno citira le sebe. Moje trditve, ki naj bi jih obilje teh citatov spodbijalo in obenem dokazovalo moje "površno", "tendenciozno" itn. branje njegove spremne besede, pa "povzema" prosto in, po moji presoji, precej samovoljno - brez najmanjšega truda, da bi upošteval kontekst in rdečo nit mojega razpravljanja, za katero si domišljam, da je dovolj razvidna. Polemično orožje, ki si ga je izbral Debeljak, je v tem smislu precej priročno: najprej mi neko trditev, ki naj bi zadevala njegovo besedilo, položi v usta, jo opremi še z nekaj namigi, nato pa poišče kakšnega od svojih gostobesednih citatov, ki naj bi dokazovali nasprotno od tega, kar da trdim.

Če še enkrat ponovim: v besedilu *Organ za kulturo* me je - iz današnje, več kot polstoletne perspektive - zanimal predvsem Vidmarjev spis *Kulturni problem slovenstva*, ni mi pa šlo ne za eksplikacijo niti ne za kritiko Debeljakove spremne besede k Vidmarju. Če moj polemični sogovornik meni, da je njegov spis *Konec slovenstva? Ne, hvala!* za današnje slovenstvo najmanj toliko pomemben kot leta 1932 Vidmarjev, je to seveda njegova legitimna pravica, proti kateri nimam prav nič in mi je po svoje lahko celo simpatična. Vendar ni vsako pisanje o omenjeni Vidmarjevi knjigi, ki se posebej ne ukvarja z obsežnim Debeljakovo spremnim spisom, polemika z njim. To je - menda - jasno. In - bi rekel - logično.

Glede na to, da Debeljak z mano polemizira tako, da citira obsežne odstavke iz svoje spremne besede, sem prisiljen, da nekaj besed namenim tudi njim. Že vnaprej pa moram reči, da najino razpravljanje nemalokrat poteka na povsem različnih ravneh. Če Debeljak - v avticitatu iz svoje spremne besede - pravi, da "za naš obstoj niso odločilnega pomena le ustanove slovenskega gospodarstva, ki so sposobne dejavno sodelovati na mednarodnih tržiščih, ampak tudi nacionalna Opera in Drama" (*Literatura* 55, str. 99), potem kot kamenček v mozaiku svoje polemike ponuja misel, ki bi jo lahko srečali tudi v kakšnem priložnostnem govoru tako ministra za kulturo kot dramskega ali opernega direktorja. Podobnih, bolj ali manj - po mojem mnenju - retoričnih izvajanj in votlih sintagem iz priročnega politkulturniškega slovarja je še obilo: na primer o tem, kako pomembna da so ne samo "prizadevanja slovenskih izvoznikov in uspešnih obrtnikov", ampak

tudi "dosežki nacionalne ustvarjalne in intelektualne energije ..."; o tem, da je adut Slovencev v razvijanju "tistega, česar imamo največ na voljo: človeškega, kulturnega in znanstvenega kapitala", znova o nujnosti "opiranja na človeški, kulturni in znanstveni kapital" itn. S tovrstnimi izvajanji samimi po sebi ni nič narobe, saj nikomur nič slabega nočejo, na prvi pogled se zdijo tudi konstruktivna, če ne kar "vizionarska", dojemljiva so tako "slovenskim izvoznikom" kot "uspešnim obrtnikom", bojim pa se, da ne vsebujejo posebne presojevalne moči, ampak se zadovoljujejo z žanrom "intelektualnega humanizma", ki ni posebno konsekventen in še manj avtorefleksiven, povsem dovolj mu je njegova lastna "dobronamernost", samovšečno prebivanje v varni skrbi za uspešno oplojevanje človeškega, kulturnega, znanstvenega in še kakšnega kapitala.

Debeljak se v nadaljevanju razhudi nad mojim stavkom, v katerem pravim, da – kakšen avtocitat si lahko dovolim tudi sam – "elitizem duha in književnosti kot enega izmed njegovih privilegiranih 'organov' zgodovinske eksistence Slovencev v smislu *nacije* sam po sebi pač še ne zagotavlja" (Literatura 53, str. 110). Takoj nato moje izvajanje postavi v kontekst današnjega "javnega diskurza na Slovenskem", "nebrzdanega liberalizma, v katerem naj bi bila za zgodovinsko eksistenco Slovencev pomembni le še tržna ekonomija in profesionalna politika, vendar svoje trditve pisec ne dokaže z nobenim intelektualnim argumentom". (Literatura 55, str. 100) Sintagma "intelektualni argument" bržkone dopušča tudi možnost ne-intelektualnih argumentov, kar bi bila s stališča logike zanimiva inovacija, pri tem pa Debeljak spregleduje svojo lastno argumentacijsko metodo. Ta iz mojega stavka, ki govori o tem, da – če se ponovim še enkrat – elitizem duha in književnost še ne zagotavlja zgodovinske eksistence Slovencev v smislu *nacije*, proizvede nekaj čisto drugega. Da ne bi bilo nepotrebnih nespোরazumov, sem v drugem delu stavka zapisal, da Slovencev kot *nacije* ne more vzpostaviti elitizem duha in književnost "sam po sebi". Se pravi: *ne samo on*. To je menda razumljivo. Precej spekulativna uganka zame ostaja, kako je iz tega stavka po nekakšni logični dedukciji, o kateri Debeljak govori na nekem drugem mestu, moč priti do nebrzdanega liberalizma in "le še" tržne ekonomije in profesionalne politike. Debeljak je iz

moje trditve elitizem duha in književnost "ne sam po sebi" prek plediranja za intelektualne argumente prišel do "le še" tržne ekonomije in profesionalne politike kot dveh zadevščin, ki naj bi ju jaz neskrupulozno postavljaj na oltar svojega duhovnega imaginarija. Iz omenjenega je razvidno, da ni ravno tako. Nadaljnja težava je v tem, da niti o prvem niti o drugem (in še o čem, kakor sugerira Debeljakova avtocitatorologija) sploh ne govorim.

Potem ko proti koncu *Revizije revizorja* Debeljak spet navede enega izmed odlomkov iz svoje spremne besede k Vidmarju, jo pokomentira, češ da v njej "ne preveč prikrito opozarja tudi na to, da samo zato, ker imamo Slovenci zdaj svojo neodvisno, četudi 'mlado' državo, ne bi smeli kar samogibno pozabiti na kulturno identiteto" (Literatura 55, str. 102). Glede na to, da so ti stavki priprava na sklepni akord polemike z mojim spisom, nekako sugerirajo, kot da sem sam v svojem besedilu – v maniri vernika univerzalne, anacionalne tržne ekonomije – zastavil vso moč svojih (intelektualnih in onih drugih) argumentov v dokazovanje nujne potrebe po pozabi slovenske kulturne identitete. Tovrstni Debeljakovi retorični namigi in simplifikacije so daleč od – če citiram kar njega – "argumentov, ki v intelektualni debati edino štejejo".

Debeljak polemično "intelektualno debato" sklene z zadnjim izmed svojih "intelektualnih argumentov", ko ugotovi, da se "Kos očitno hudo boji" vpetosti "slovenstva v kontekst širšega svetovnega dogajanja" (Literatura 55, tr. 103). Prej sem bil privrženec "nebrzdanega liberalizma" in "tržne ekonomije" (in tako verjetno še – posledično – "izkoriščanja človeka po človeku"), zdaj pa sem se naenkrat prelevil v slovenskega nacionalista in kulturnega šovinista: "Kako si je namreč drugače razlagati njegova (= Kosova, op. M. K.) zavračanja nekakšnih projektov 'promocije slovenske literature v tujini', 'mednarodnega povezovanja' itd., ki v mojem spremnem eseju k Vidmarju sploh ne nastopajo!" (Literatura 55, str. 103)

Na Debeljakovo zmotno predpostavko, da je Aleš Debeljak glavni junak mojega spisa *Organ za kulturo*, sem že opozoril. Ob njegovih besedah o nekakšnem (domačijsko-samozadostnem) zavračanju omenjenih projektov, za kar naj bi se zavzemal moj spis, pa mi ne preostane

